

УДК: 314.18:271.2]:327

Примљено:
август 2010.

Прихваћено:
27. 9. 2010.

Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година VI, vol. 8

Број 2/2010.

стр. 43-68

*Небојша Вуковић**

ЈЕДНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА МАЊЕ У ХАНТИНГТОНОВОМ УНИВЕРЗУМУ? ДЕМОГРАФСKE ПРОМЕНЕ И ГЕОПОЛИТИЧКЕ ПОСЛЕДИЦЕ

Резиме

У раду су приказани и анализирани неповољни демографски трендови у земљама које је својевремено амерички политиколог Семјуел Хантингтон сврстао у тзв. православну цивилизацију. Осим тога, пружена су предвиђања о могућим негативним геополитичким последицама депопулацијских процеса на простору Балкана и Русије (Евроазије), за народе који припадају тој цивилизацији. У студији се наводи, да би у периоду од 2008. до 2050. године, народи који чине „православну цивилизацију“, могли да трпе знатан демографски притисак из ареала тзв. исламске и конфучијанске цивилизације. Геополитичке последице биле би: увећање простора под политичком контролом Албанаца, стварање директног територијалног контакта Албаније и Турске, руски губитак Сибира и Далеког истока, и нагло повећање удела муслимана у становништву Русије.

Кључне речи: цивилизација, демографија, геополитика, православље

* Политиколог и филозоф, Србобран

Демографско „сажимање“ православља

Навршило се већ седамнаест година од како је амерички политиколог Семјуел Хантингтон формулисао своју познату теорију о сукобу цивилизација. Након окончања Хладног рата, када се планетарно идеолошко надметање завршило тријумфом „Запада“, Хантингтон је предвидео да ће „судар цивилизација доминирати глобалном политиком“, као и да ће „раседне линије (fault lines) између цивилизација, у будућности бити линије борбе (battle lines)“.¹ Субјекте ових конфликта или цивилизације, Хантингтон је описао као „културне ентитете“. По њему, цивилизација је „дефинисана заједничким објективним елементима, као што су језик, историја, религија, обичаји и институције, али и субјективном самоидентификацијом људи“.² У свету у коме живимо, према његовом мишљењу, главни актери светске политике јесу и биће седам-осам цивилизација – западна, конфучијанска, јапанска, исламска, хинду, словенско-православна, латино-америчка и можда афричка.³ Неколико година касније, у истоименој књизи, делимично је измењен број цивилизација и терминологија (додата је будистичка цивилизација, конфучијанска је преименована у кинеску, док је словенско-православна постала само православна), али, суштински, идеје есеја из „Foreign Affairs-a“ остале су непромењене.

Карта бр. 1.

Географски распоред цивилизација према Хантингтону

Извор: Мапа је преузета из књиге Драгана Р. Симића, *Наука о безбедности*, Службени лист СРЈ, Београд, 2002, стр. 43.

1 Samuel P. Huntington, „The Clash of Civilizations?“, *Foreign Affairs*, Summer 1993, Vol. 72, No. 3, p. 22.

2 Ibidem, p. 24.

3 Ibidem, p. 25.

Доцније, његове тезе су претрпеле бројна оспоравања, међутим, њихов творац остао је доследан својој контроверзној концепцији. Критици је било подвргнуто скоро све – од саме дефиниције цивилизације, до тврдње како ће њихово супарништво да чини главни садржај међународних односа. За еуфоричну западну јавност, која је уживала у првим годинама победе над „црвеном империјом“, његове прогнозе биле су исувише мрачне и песимистичне. Такође, са аспекта политичке коректности, било је проблематично што је написао да „ислам има крваве границе“.⁴

Хантингтонов провокативни приступ, изазвао је низ интересантних дискусија и полемика, и мотивисао мислиоце различитих идеолошких и политичких оријентација, да више и боље промишљају улогу религије и културе у светској политици. Не улазећи у дискусију око вредности ове теорије, и чак условно, прихватајући његову класификацију цивилизација (уз пуну свест о њеним хеуристичким лимитима), овом приликом желимо да осветлимо занимљив феномен који карактерише једну од набројаних цивилизација и могуће последице, које би та појава произвела.

Прошле године, истраживачки институт, *Биро за податке о популацији* (Population Reference Bureau), у публикацији „2008 World Population Data Sheet“, изнео је прогнозе које се тичу глобалних, регионалних и националних демографских тенденција. Посебно су интересантна предвиђања која се односе на дужи временски период, тачније од 2008. до 2050. године. Из више понуђених демографских показатеља, који ће наводно одликовати деценије пред нама, нарочито је занимљива прогноза о десет држава на свету које ће имати највиши пораст и губитак становништва. Док у првој колони потпуно доминирају афричке земље (резултат комбинације традиционално високог наталитета и све ефикасније здравствене заштите), другу колону попуњавају, са свега два изузетка, искључиво земље које у Хантингтоновој перцепцији припадају „православној цивилизацији“. Речју, од првих десет држава у свету са највећим популационим „минусом“, чак осам њих долази из тзв. православне цивилизације! Изузетци су врло специфични – Јапан, који већ деценијама пати

4 Ibidem, p. 35.

од популационог „пада“, што у будућим временима значи и све мањи проценат репродуктивно способног становништва, и Свазиленд, мала афричка држава у којој AIDS и даље узима свој огромни смртоносни данак.

Остају „православци“ који, очигледно, убрзано нестају. Овај феномен, назовимо га „демографска ентропија“, још је интересантнији, ако се зна, да државе „православне цивилизације“ тренутно имају (и вероватно имаће) различите векторе економског, социокултурног и политичког развоја. Рецимо, прва земља на овој неславној листи јесте Бугарска, за коју се предвиђа да ће у 2050. години, имати чак 35% мање становништва него данас.⁵ Као што је познато, Бугарска је своју геополитичку судбину везала за ЕУ и НАТО, краће речено, за западни клуб „богатих и моћних“. Међутим, ни чланство у најимућнијој надржавној заједници (ЕУ), све са њеним „издашним“ фондовима и инвестиционим пројектима, ни учешће у најмоћнијој војној алијанси, Бугаре неће, како предвиђа овај амерички институт, спасити од лаганог, али сигурног „скупљања“. На листи је и друга чланица ЕУ и НАТО – Румунија. Додуше, овде је предвиђени пад у броју становника мање драматичан – „свега“ 20%, али, упоређујући ту чињеницу са општим демографским трендовима у свету и самој Европи, исказани „минус“ далеко је од утешног. Примери Бугарске и Румуније указују, да прелазак у „богати и утицајни“ западни геополитички ареал не гарантује безусловно извесну перспективу. Поред Русије, по Хантингтону, стожера православне цивилизације, чија је „демографска катастрофа“ деведесетих година прошлог века била епских размера (само 1994. године, разлика између рођених и умрлих износила је 893.000 у корист последњих)⁶, и чији се предвиђени минус следећих неколико декада креће око 22%, на овој „црној“ листи, налазе се још Украјина (-28%), Грузија (-28%), Молдавија (-23%), Србија (-21%) и Белорусија (-20%). Реч је о пет земаља које се у погледу своје цивилизацијске и геополитичке оријентације налазе на својеврсном раскршћу.

5 Population Reference Bureau, *2008 World Population Data Sheet*, p. 2, Internet, http://www.prb.org/pdf08/08WPDS_Eng.pdf

6 В. В. Локосов, И. Б. Орлова, *Трансформација по-росийски (1991-1995 гг.)*, у: Г. В. Осипов (ур.), *Глобалный кризис западной цивилизации и Россия*, Книжный дом ЛИБРОКОМ, Москва, 2009, стр. 282.

Највише је неизвесности око Украјине, чије руководство лавира између еврофилије и природне оријентације и ослоњености на Русију. Садашње грузијско руководство изразито је прозападно оријентисано. На нивоу званичне политике, и Србија би хтела да постане део „глобалног Запада“ (интерес за учлањење у ЕУ је далеко већи од жеље за чланством у НАТО-у), али због сецесије косовско-метохијских Албанаца, реално гледајући, такав сценарио још увек је врло упитан. Геополитичка судбина мале и сиромашне Молдавије, добрим ће делом зависити од избора Украјине (Запад-Русија). Белорусија је највише интегрисана са Русијом, и чини се да је тај избор, и поред свих тактичких несугласица, дугорочан.

Као што се види, земље које чине „православну цивилизацију“, прилично се разликују у погледу своје политичке и економске будућности. И поред овакве шароликости оријентација, чињеница лаганог нестајања становништва и даље, осим исте вероисповести, „тврдоглаво“ и чврсто повезује све њих заједно у јединствену „православно-нестајућу цивилизацију“. Зашто је православца све мање и мање?

Одговор на ово питање је вишеслојан и комплексан, па ипак, кратак осврт на могуће узроке споменутог феномена, не би био сувишан. На први поглед, објашњење је једноставно – православне земље имаће све мање житеља у будућности, због комбинације ниског наталитета, знатних миграција радно способног (а самим тим и репродуктивног) становништва у развијеније земље, и наслеђених вишедеценијских негативних демографских трендова. Да ће наталитет бити минималан у земљама „православне цивилизације“, говоре цифре тзв. опште стопе фертилитета (Total Fertility Rate), које се крећу у опсегу од 1,3 до 1,4 детета по жени (са изузетком Македоније, Кипра и Јерменије).⁷

То је изузетно лош показатељ. Мала општа стопа фертилитета, присутна је и у осталим европским земљама – рецимо, у Чешкој (1,4), Мађарској (1,3), Словачкој, (1,2) или Пољској (1,3). Међутим, оно што уноси забуну јесте знатно

7 Population Reference Bureau, *2008 World Population Data Sheet*, op. cit. pp. 8-10. Јермени се условно, уз оgradu, могу сврстати у православце – њих духовно води Јерменска апостолска црква, а битно одступање од православног учења представља монофизитство, по коме је у Христосу присутна само једна, божанска природа.

мањи предвиђени губитак становништва ових земаља – Чешка (-9%), Мађарска (-11%), Словачка (-12%), Пољска (-18%).⁸ Може се претпоставити, да се разлика ствара на рачун масовнијег исељавања житеља земаља „православног круга“ на развијенији Запад. Ова хипотеза има смисла, ако се подсетимо, да последњих година, и Пољска слови као „исељеничка земља“ – а њен минус је врло близу оног који исказују њени православни суседи. Ни у Западној Европи, овај показатељ није изузетан – од врло ниских у Италији и Немачкој (1,3) до релативно подношљивог у Француској (2,0). Међутим, изузев Немачке, за коју се предвиђа да ће до 2050. године, изгубити 13% становника, остале државе бележе углавном врло благи раст или стагнирају. Очигледно је да се скромна стопа наталитета у западноевропским земљама надокнађује механичким приливом житеља из других земаља, па и из оних „православних“.

Поред тога, земље „православне цивилизације“ већ деценијама имају невољу са опадајућим наталитетом, што кумулативно производи све више старијих, а све мање млађих и репродуктивно активних становника. Када се упореде порођаји и смртни случајеви на 1000 људи (births and deaths per 1,000), добија се још потпунија слика читавог проблема. У Белорусији, тај однос је 11 порођаја на 14 смртних случајева, Бугарској (10-15), Молдавији (11-12), Румунији (10-12), Русији (12-15), Украјини (10-16), Србији (10-14). Супротан пример дају Албанија са односом 13-6, и такозвано Косово са, за европске прилике, невероватних 21-7!⁹

Наслеђена неповољна старосна структура, слаб наталитет и одлив претежно млађег становништва, неки су од препознатљивих, квантитативно мерљивих чинилаца који утичу на десетковање броја православаца. Немерљиви, духовни или морални фактори, који стоје иза популационог колапса, нису ништа мање значајни, иако у јавности влада уверење да само скроман стандард узрокује низак наталитет.

Насупрот Хантингтону, који је у свом тексту пружио јасну линију поделе између западног (католичко-протестантског) и православног цивилизацијског ареала (православце и

8 Ibidem, p. 10.

9 Ibidem, p. 10.

европске муслимане заобишли су, по њему, кључни догађаји у обликовању савремене Европе, попут ренесансе, просвети-тељства, реформације и индустријске револуције), у једном питању – односу према животу и његовом смислу, читава Европа представља, мање више, јединствену целину. Најпо-губније црте савременог западњачког менталитета – соци-јални атомизам, егоизам и хедонизам, прошириле су се и на православне народе, у не мањем обиму и интензитету.

По броју абортуса на Старом континенту, у односу на укупан број становника, предњачи „православна“ Србија (годишње између невероватних 150.000 и 200.000 насилних прекида трудноће, на супрот француских 206.311 или бри-танских 194.353).¹⁰ Ни остале земље са доминантним право-славним живљем не заостају. Румунија улази међу првих пет земаља ЕУ по броју абортуса – око 150.000, док су у Русији цифре милионске (само 1993. године, регистровано је 3 244 000 абортуса).¹¹

Пошто је Хантингтон међу неколико светских цивили-зација уврстио и „православну“, претпоставља се, да аутоке-фалне цркве у земљама тог геокултурног круга имају значај-ну улогу у формирању свести становништва. Међутим, наве-дене цифре сугеришу на закључак да су, са делимичним изу-зетком Грчке, православне цркве у матичним земљама биле и остале друштвени аутсајдери – уосталом, о каквом се со-цијалном ауторитету Цркве код рецимо Срба може говорити, ако се сваког дана у Србији убије у просеку око 500 нерођене деце!? Подаци с почетка текста, о будућем „демографском суноврату“, сугеришу да ће и наредних деценија, Црква, у смислу идејног оријентира широких народних маса, остати на маргинама друштвеног живота у државама „православне цивилизације“. Усредсређеност на литургију (што је свакако за похвалу), и мноштво канонских дилема и отворених пи-тања, одвлачи помесне православне цркве са горућих соци-јалних, менталитетских и демографских проблема који муче све малобројнији „верни народ“. Уместо активне социјалне улоге и промовисања живота, православне цркве се тек при-

10 Internet, <http://www.politika.rs/rubrike/Tema-nedelje/Nerodjeno-dete/Abortus-najveci-uzrok-smrtnosti-u-Evropskoj-uniji.sr.html>

11 В. В. Локосов, И. Б. Орлова, *Трансформација по-росијски (1991-1995 гг.)*, оп. cit., стр. 286.

годно (најчешће уочи Божића или Ускрса), оглашавају поводом својеврсног „аутогеноцида православаца“. Млаки апели, спорадичне манифестације и понека публикација у корист живота, а не смрти, неће спречити већ назирућу катастрофу.

*Геополитичке последице – од губитка људи
ка губитку територија*

Конкретизујући своју теорију, Хантингтон каже да ће се „сукоби цивилизација одвијати на два нивоа. На микронивоу, суседне групе дуж раседних линија између цивилизација бориће се, често насилно, око контроле над територијом и једна над другом. На макронивоу, државе из различитих цивилизација надмећу се за релативну војну и економску моћ, боре се око контроле над међународним институцијама и трећим странама, и супарнички промовишу своје посебне политичке и религиозне вредности“.¹²

Макрониво сукоба између цивилизација, у овој анализи биће изостављен. Не зато што то није интересантна тема, већ зато што „православна цивилизација“ нема, нити потребну компактност, нити ресурсе, да води борбу за некакав планетарни примат. Што се тиче „православних земаља“, њихов основни геополитички императив наредних деценија биће – опстати и сачувати наслеђене територије. Имајући у виду предвиђене лоше демографске показатеље, то ће бити више него изазован и тежак задатак.

Велики демографски и геополитички „ломови“ очекују Балканско полуострво. Наредних деценија, на безбедносном плану, са највише изазова могле би да се суоче „православне“ земље чији су суседи Албанци, који су у великом проценту муслимани. Уз војну и дипломатску асистенцију САД и осталих кључних земаља „западне цивилизације“, Албанци на Балкану тренутно имају две политичко-територијалне јединице – Албанију и самопроглашено тзв. Косово. У још једној, Македонији, они су, такође „сувласници“. Албанска демографска експанзија наредних деценија, може да произведе још неколико модификација политичке мапе Балкана. Тренутно, Албанија има око 3,2 милиона становника, међутим, по предвиђањима *Бироа за податке о популацији, 2025.*

12 Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations?*, op. cit., p. 29.

године, тај број ће се увећати на 3,5 милиона, док ће након тога следити стагнација, са износом од 3,6 милиона житеља у 2050-ој години. Тзв. Косово имаће експлозивнији популациони пораст – са 2,2 милиона становника колико наводно има данас, предвиђа се да ће 2025. имати 2,7 милиона, а 2050. чак 3,2 милиона житеља!¹³ Изузимањем из ових бројева мањинских заједница (ако уопште опстану), и додавањем македонских и црногорских Албанаца, долазимо до „албанског блока“ на Балкану од 6-7 милиона.

Демографско нарастање Албанаца, прва би могла да осети Македонија, чија ће популација са садашњих два милиона, за четири деценије спасти на свега 1,7 милиона, и за коју је предвиђено смањење броја становништва од 15%. Ситуацију додатно компликује чињеница да тренутно, више од четвртине становника чине Албанци, дакле преко пола милиона (уз још неке муслиманске заједнице попут Турака, „исламски блок“ чини око трећину од укупне популације). С друге стране, православних Македонаца нема ни две трећине. Сасвим је вероватно да ће за четири деценије, православци и муслимани у овој држави имати нумерички паритет или ће православни Македонци задржати незнатну надмоћ. Геополитички посматрано, то значи да би Македонија могла доживети суштинску трансформацију, са њеним нестанком са политичке карте Европе као крајњим резултатом. Пре скоро десет година, тачније 2001. године, Албанци су у овој држави повели герилски рат не би ли се изборили за јачу институционалну позицију. Наредних деценија, силом демографских чињеница, и не нужно насилним путем, Македонија би могла да прође кроз следеће етапе: федерација – конфедерација – распад државе на два дела (албански и македонски) – и коначно, њено евентуално потпуно апсорбовање у тзв. Велику Албанију. Можда овакав сценарио делује исувише екстремно, али Македонци, окружени са запада и севера вишемилионском албанском популацијом, која не прави компромисе када је у питању њено „геополитичко комплетирање“, заиста, немају чему добром да се надају у будућности.

Мајушна Црна Гора такође би могла да има проблема у очувању своје целовитости. Додуше, њена албанска ком-

13 Population Reference Bureau, 2008 World Population Data Sheet, op. cit. p. 10.

понента је далеко малобројнија (мало више од 5%), али компактно насељава пригранична подручја уз Албанију, и Косово и Метохију. Албанци су у овој држави читаву протеклу деценију „мудро“ подржавали напоре власти Црне Горе да се дистанцира од сродне јој Србије, све до стицања независности. Сада, када уместо у земљи од десет милиона, живе у патуљастој републици од око 600.000 становника, њихове тежње ка већој самосталности, и можда чак, припајању једног дела Црне Горе Албанији, имају далеко веће шансе да се реализују, посебно ако се узме у обзир чињеница, да ће 2050. године, Црна Гора остати на истом броју становника, док ће се над њом, са југа и истока нагињати вишемилионски „албански комонвелт“, потпомогнут аутономашко/сепаратистичким аспирацијама црногорских Бошњака (муслимана). Осим тога, у геостратегијском погледу, посебно је забрињавајућа тенденција албанског „ширења“ на југу црногорског приморја – Албанци би врло скоро могли да постану доминантна већина у лучком граду Бару, који има посебан комерцијални и геополитички значај за Србију која је „land locked“¹⁴ држава.

Србији прети продужено „албанско демографско и геополитичко преливање“ на крајеве који су наслоњени уз Косово и Метохију. Да невоља буде већа, југоисточна Србија је најнеразвијенији крај републике из којег емигрира све већи број млађег и репродуктивно способног становништва. У овој области је уобичајен феномен тзв. антропопустиње – краја који су некад био насељен, али који је стицајем више фактора остао обезљуђен. Много је сеоских средина у којима живи само једна особа или је уопште без житеља. Уколико Србија не побољша услове живота на њеном југу, та би област могла наредних деценија да буде потпуно албанизована.

Ако се обистине наведене демографске прогнозе, онда је неизбежна албанска (муслиманска) геополитичка експанзија на штету околних православних Словена. Наспрам 6-7 милиона Албанаца, 2050. године, стајало би исто толико или нешто више Срба, Македонаца и тзв. Црногораца, али старосна структура би била далеко повољнија за Албанце (много више млађег становништва које је способно за даљу репро-

14 Окружена копном, без излаза на море.

дукцију, и наравно, када је реч о мушкој популацији, за војну службу).

Још обимнији геополитички и демографски изазови стоје пред Бугарском и Грчком. Бугарској, у садашњим или проширеним границама (ако јој се евентуално источни део Македоније присаједини након њеног хипотетичког распада), следи територијални контакт са Албанцима на западу, али, ту је и непосредно суседство са популационим цином – Турском, која ће са садашњих 75 милиона становника, већ 2025. године, досегнути 87,8 милиона житеља.¹⁵ Хантингтон дефинише Турску као „поцепану земљу“ (torn country), са вођством које жели да своју државу учини делом Запада, али у којој су историја, култура и традиција незападне.¹⁶ Ипак, чини се, да је деценијско одуговлачење ЕУ да озбиљно размотри турско учлањење, довољан сигнал да се спозна којој цивилизацији ова земља припада, без обзира на проклињања исламских радикала, који Турску виде као западног сателита.

С друге стране, Бугарска ће, према прогнозама Бироа, од садашњих 7,6 милиона становника, 2050. године, спасти на пуких 5 милиона житеља.¹⁷ Тако ће половином овог века, Албанци постати бројнији од Бугара, иако су ови последњи увек били многољуднија нација. Геополитичку ситуацију додатно компликује постојање бројне турске мањине од близу 10%, и уопште, укупан број муслимана који се креће око 13% (поред етничких Турака, ислам исповедају и Помаци – по једној верзији исламизирани Бугари, по турској интерпретацији, потомци Кумана, народа који се доселио из Азије). Тешко је замислити да ће кроз четрдесет година удео муслимана у овој земљи да опадне или да остане исти, напротив, та ће популација додатно нарасти. Међу заговорницима чланства у ЕУ и НАТО, овакви подаци и могуће политичке импликације не изазивају зебњу, јер тобоже, ове две организације гарантују својим члановима територијалну целовитост и суверенитет. Ипак, након 1999. године, агресије на СРЈ и деценију касније, масовног признавања независности тзв. Косова, од

15 Ibidem, p. 9

16 Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations?*, op. cit., p. 42.

17 Population Reference Bureau, *2008 World Population Data Sheet*, op. cit., p. 10.

држава чланица ове две организације, у светској политици више нема табуа. У НАТО-у постоји декларативна равноправност чланица, међутим, хијерархија држава и њихових интереса је више него видљива. Посебно за САД, Турска је један од најважнијих савезника због изврсног геостратегијског положаја, бројне армије и муслиманског идентитета. Године 1974. када су кипарски Грци прогласили уједињење са Грчком, турска војска је извршила инвазију на то острво чије је већинско становништво хтело да уђе у састав земље која је такође била део НАТО-а! Подела Кипра, која је тада силом наметнута, траје и данас, а Турска није сносила било какве консеквенце.

Не спада у домен геополитичке фантастике, да се кроз неколико деценија реализује турска ограничена војна интервенција у Бугарској под изговором заштите права турске мањине. Сједињене Државе би због величине и геополитичке позиционираности Турске, могле да је опуномоће да буде нешто попут „регионалног хегемона“ унутар НАТО-а, задуженог за „ред и стабилност“ на југоистоку Европе и у Закавказју. Било како било, у случају евентуалног бугарско-турског спора, САД би сигурно биле наклоњеније држави од скоро 90 милиона становника, а не оној од 5-6 милиона.

Тешкоће ће имати и Грчка, без обзира на то што ће њена популација 2050. године, бити двоструко бројнија од бугарске. Она на северозападном правцу већ има непосредан територијални контакт са Албанијом, у чијим се политичким и интелектуалним круговима исказује интерес за Чамерију (Епир), приграничну грчку област, где наводно живи бројна албанска мањина (у ствари, реч је о Арванитима, који говоре једном варијантом албанског језика, али се уопште не поистовећују са Албанцима и православне су вероисповести).¹⁸ С друге стране, постоји већ вишедценијски ривалитет са Турском око контроле над источним Медитераном, односно морем које окружује многобројна грчка острва. У било којем директном оружаном конфликту, с протоком времена, све „старија и малобројнија“ Грчка, имаће све мање шанси на достојан отпор евентуалном војном изазову са Истока. Ду-

18 Драган Бањац, Николаос Д.А. Арванитис, „У Грчкој ускоро Ослободилачка војска Чамерије?“ у: Николаос Д.А. Арванитис, *Балкански чвор*, Анда Инфо, Београд, 2002, стр. 65.

жи војни рок и улагања у модернизацију наоружања, били су традиционални грчки одговор на нумеричку асиметрију која је постојала у односу на источног суседа, међутим, та неравнотежа биће наредних декада све неподношљивија. Осим тога, у будућности, проблем ће представљати и статус албанских сезонских радника, чији се број процењује на више стотина хиљада – уколико би добили грчко држављанство, геополитички положај Грчке био би додатно отежан.

Посматрано на дужи рок, чврста и стратегијски испрофилисана *турско-албанска војно-политичка осовина могла би да буде потенцијално фатална за интегритет и безбедност земаља „православне цивилизације“ на Балкану*. Уколико се остваре прогнозе *Бироа за податке о популацији, 2050.* године, ове две државе бројаће заједно преко 90 милиона становника, а са осталим Албанцима и Турцима на полуострву, та цифра износиће око 100 милиона (не треба занемарити ни тзв. Бошњаке, на које Турска има знатан политички утицај). Насупрот том „блоку“, Грка, Срба, Бугара и Македонаца биће нешто више од 20 милиона! Старосна структура биће подједнако неповољна за „православце“. Међу милионима „младих муслимана“, егзистираће хришћанске нације, чија ће просечна старост бити око 50 година (према неким прогнозама, 2050. године, „просечни Бугарин“ биће стар чак 55,9 година, а Грк 53,3 године!)¹⁹. Шта такав старосни и нумерички дисбаланс може да произведе на војном, политичком и економском плану није потребно посебно елаборирати. Непосредне геополитичке последице могле би да буду следеће:

- престанак постојања Македоније као суверене државе и њена подела или потпуна апсорпција у простор „Велике Албаније“;
- територијално умањење или „вазализација“ осталих „православних држава“, попут Бугарске, Србије, Црне Горе и евентуално Грчке;
- потпуна геополитичка ревизија резултата Првог балканског рата – стварање директног територијалног контакта између „Велике Албаније“ и (увећане?) Турске, на рачун Македоније, делова Бугарске,

19 Richard Jackson, Neil Howe with Rebecca Strauss & Keisuke Nakashima, *The Graying of the Great Powers: Demography and Geopolitics in the 21st Century*, CSIS, Washington D.C. 2008, p. 156.

Грчке, као и отимање оних простора Србији и Црној Гори који су ослобођени током тог рата, и њихово укључивање у „велики исламски простор“;

- зарад пуког физичког опстанка, могуће религијско (екуменизам) и културно приближавање „православних земаља“ западном цивилизацијском ареалу.

Руски демографски и геополитички изазови још су већих размера. Због тога што је Русија „стожер православне цивилизације“, у великој мери, њено „бити ил’ не бити“ биће истовремено „бити ил’ не бити“ и свих осталих земаља овог геокултурног круга. Са тренутних, скоро 142 милиона становника, према предвиђањима Бироа, 2025. године, популација Руске Федерације смањиће се на 129,3 милиона, а 2050. године, на свега 110,1 милиона житеља.²⁰ На први поглед, то су још увек импозантне цифре, међутим, остале чињенице сасвим релативизују „геополитичку тежину“ тих стотинак милиона. За земљу од преко 17 милиона km², то је прилично мали број становника. Осим тога, Русија је, изузев наравно „православних земаља“, окружена са нацијама које имају експлозиван природни прираштај или су већ изузетно бројне, па таква асиметрична демографска динамика производи многобројне геостратегијске изазове.

Уобичајено је да се Русија дели на европски (близу 4 милиона km² – око 24% укупне територије) и азијски (преко 13 милиона km² – око 76%) део, по планини и реци Урал. Према новијим подацима, у азијском делу Русије живи свега око 35 милиона становника – у западном Сибиру близу 20 милиона, у источном Сибиру око девет милиона, и на Далеком истоку око седам милиона житеља.²¹ Дакле, мањи, европски део Руске Федерације далеко је насељенији од већег, азијског дела (Сибир и Далеки исток), и ова неравнотежа знатно компликује геополитичку позицију Русије наспрам других земаља. На дужи рок, главни демографски, и самим тим и безбедносни изазов долазиће од Кине (конфучијанске цивилизације), и то не зато јер су Кинези „зли“, већ због тога што геополитика и историја сведоче да се у међународним односима не толе-

20 Population Reference Bureau, 2008 World Population Data Sheet, op. cit., p. 10.

21 Драган Петровић, *Демографска обележја савремене Русије*, Српско географско друштво, Београд, 2007, стр. 99.

ришу „просторни вакууми“. Краће речено, уколико један етнос није у стању да адекватно насели, контролише и користи одређену територију, временом се код суседних народа појављују импулси да се слабо насељена област „попуни“, анектира и „квалитетније употреби“. Тренутно, Кина броји преко 1,3 милијарде становника, а предвиђа се, да ће 2050. године, имати више од 1,4 милијарде житеља. У тој години, на једног држављанина Русије долазиће 13 становника Кине. На руску несрећу, таква популациона несразмера већ је постигнута на регионалном нивоу, па је 2000. године, на руских 7,2 милиона житеља Далеког истока, у три приграничне провинције североисточне Кине долазило чак 105,2 милиона људи, дакле, тај је однос био 14,6:1, у кинеску корист. Већ 2015. године, по руским прорачунима, на кинеских 120 милиона становника, доћи ће свега 6,6 милиона Руса,²² односно популациона асиметрија биће још већа – 18,2:1

Када су овакви демографско-географски дисбаланси присутни, очекивање да ће кинеска популација остајати да живи у границама властите земље представља велику илузију. Још 1989. године, на руском Далеком истоку живело је мање од две хиљаде Кинеза. Следеће године, било их је 15 хиљада, 1993. године, већ сто хиљада, а 2000. године, званично је регистровано нешто мање од 250 хиљада, док се број нелегалних досељеника кинеског порекла процењивао од 400 до 700 хиљада!²³ Од тада је протекло десет година, и говорити о стварању милионске кинеске дијаспоре на Далеком истоку Русије, сасвим је оправдано.

Руски народ је кроз историју показивао завидну способност да прихвати и барем делимично апсорбује (асимилиује) најразличитије етничке групе. Међутим, историја такође говори да још већи асимилациони потенцијал показују Кинези, док су с друге стране, потпуно отпорни на покушаје других социокултурних средина да буду у њих „упијени“. Стога, надања, да ће се временом кинеска дијаспора „растворити“ у руском друштву и етничкој маси делују заваривајуће.

Уопште, комплетан руски простор источно од Урала (изузев, наравно, области тундре на крајњем Северу) може

22 Виктор Меркулов, *Россия – АТР: узел интересов*, Академический Проект, Москва, 2005, стр. 221.

23 *Ibidem*, стр. 220.

да очекује наредних деценија знатан кинески популациони пресинг. Разлога је више. Пре свега, даљи раст становништва Кине чиниће живот у тој земљи све тежим и компликованијим. Социјално раслојавање произвешће десетине милиона сиромашних појединаца чије ће се незадовољство најлакше каналисати иселјавањем у „пусту“ Русију. Због изузетног индустријског раста, претпоставља се, да ће у декадама које следе, Кина у потпуности искористити сва властита природна богатства, и да ће због неопходних сировина, Сибир постати главна дестинација њених геополитичких и геоекономских активности. Беспштедна експлоатација тла, воде, шума и загађење ваздуха, довешће до озбиљних проблема за огромно становништво које ће оскудевати у елементарним добрима попут пијаће воде или чистог ваздуха. Коначно, осим десетина милиона сиромашних и незапослених, како се наводи у једној руској геополитичкој студији, предвиђа се, да ће се између 2015. и 2030. године, у Кини јавити „суфицит“ од чак 25 милиона мушкараца.²⁴ Како држати под контролом све те милионе незадовољних, сиромашних и фрустрираних мушкараца? Обезљуђени простори Руске Федерације, попут магнета, привлаче на себе кинески популациони вишак.²⁵

24 Юрий Голубчиков, Владимир Нестеренко, Будущее России. Четыре сценария, Капитал Инфо, Москва, 2006, стр. 154.

25 Занимљиво је да поједини домаћи истраживачи руских демографских (не) прилика, показују такав степен оптимизма, који се ретко може срести и у самој руској стручној литератури. Рецимо, Раде Јовићевић сматра, да је евентуална кинеска експанзија на Далеки исток и Сибир мало вероватна. Тврди, на основу процена чији извор не наводи, да Кинеза у Русији има између 50 и 200 хиљада. Уз ову, крајње умањену цифру, Јовићевић још каже, да Кинези у Русији често мењају место боравка, па сходно томе, „ретко насељени и за људски живот негостољубиви предели Сибира и Далеког истока нису нарочито угрожени кинеском експанзијом“. Видети: Раде Јовићевић, Демографска ситуација у Русији, Internet, <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/demografaska-situacija-u-Rusiji.html> С друге стране, ево шта кажу руски аналитичари: „У последње време, Кинези све активније формирају у приграничним регионима Истока, моћне социјално-економске енклаве, одустајући од интеграције у окружујући социум“. Нешто даље, тврде како је „познато да кинеска Влада подстиче такво стање ствари и потајно потпомаже пресељење грађана на југ Источног Сибира и Далеког истока [...]“. Коначно, „енклаве које ничу – то су већ, суштински, делови кинеске територије у регионима Русије. Овде важе кинески закони, постоји сва независна инфраструктура, властита мобилна мрежа (понекад прекидајући у приграничним рејонима сигнале руских оператера), чак и банке“. Видети: Игорь Романов, Иван Забаев, Виталиј Чернов, *Геополитика*

Наравно, овакве околности не морају нужно да воде ратном сукобу Русије и Кине. Обиман арсенал нуклеарног оружја, још ће дуги низ година чувати формални руски суверенитет иза Урала, али, фактички, та територија би могла да постане део „великог кинеског геоекономског простора“. Већ данас је евидентно, да је Владивостоку, Хабаровску или Иркутску профитабилније да тргују са оближњим кинеским привредним центрима, него са Москвом или Санкт Петербургом који су удаљени хиљадама километара.

Поред тога, за очекивати је да ће Русија наредних деценија осећати све већу потребу за радном снагом, другим речима, досељавање странаца је неминовност да би у овој огромној земљи функционисали инфраструктура, енергетски сектор и јавне службе. Чини се, да је нереална претпоставка да би се већином, радна снага могла увести из „источноевропских, махом словенских земаља (Украјине, Бугарске и остатка Балкана, Јерменије, Молдавије и других сличних подручја)²⁶, пошто ће ове државе, како се види из прогноза, у наредном периоду доживети тежак демографски пад и имаће све мање расположивог радно способног становништва.

Оно што је у Русији већ приметно, јесте све веће досељавање из муслиманских земаља, бивших совјетских република Средње Азије, као и муслимана са Кавказа. У бившем СССР-у (ЗНД), удео муслимана је од 1950. до 2000. године, скочио са 8,5% на 18,5%, и како тврде руски аутори Голубчиков и Нестеренко, да се СССР „очувао у својим пређашњим границама, удео муслимана у омладини регрутног узраста чинио би трећину²⁷, односно сваки трећи совјетски војник био би муслиман. Тренутно, у самој Руској Федерацији, Руси чине око 80% становништва, док се број муслимана различито процењује, званично на око 15 милиона, уз, како се сматра, још 4-5 милиона оних који бораве нелегално. Изгледа, да је распад СССР-а донео и једну, са аспекта руских националних интереса, позитивну последицу – Руси су у матичној држави изразито доминантан етнос, и делује да ће се такав однос

Росси: Стратегија восточных территорий, Москва, Институт русской цивилизации, 2008, стр. 61.

26 Драган Петровић, *Демографска обележја савремене Русије*, *op. cit*, стр. 128.

27 Юрий Голубчиков, Владимир Нестеренко, *Будущее России. Четыре сценария*, *op. cit*, стр. 119.

задржати и у будућности. Међутим, демографски притисак из Средње Азије, могао би да буде сличан кинеском. Изузев Казахстана, који ће захваљујући знатном броју словенског живља имати умерен природни прираштај (+11%), у наредне четири деценије, остале средњоазијске републике бележиће експлозиван демографски раст – Киргистан (+54%), Тацикистан (+57%), Туркменистан (+47%) и Узбекистан (+38%).²⁸ Када дође „фатална“ 2050. година, пет средњоазијских република, према прогнозама Бироа, имаће укупно 82,2 милиона становника. Укупном демографском притиску са „југа“, може да допринесе и Авганистан, за кога је предвиђено да ће са тренутних, преко 30 милиона, 2050. године, скочити на чак 81,9 милиона становника! Како ће, углавном полупустињске земље овог подручја, прехранити десетине милиона својих житеља? Како ће им владе тих држава обезбедити било какав посао и егзистенцију? Као и у кинеском случају, миграција на просторе РФ, и поготово у њене урбане центре, делује као део решења овог проблема. Илустративан је пример Азербејџанаца (такође муслимана). Њих је, по подацима азербејџанске амбасаде, на територији РФ око 2,5 милиона, а само у Москви и московској области око 600 хиљада. По званичном попису – у целој федерацији укупно 621 хиљада (од тога, баш држављана Азербејџана око 155 хиљада).²⁹ Овај податак је посебно интересантан ако се зна, да цео Азербејџан нема ни пуних девет милиона становника!

Укрштање лоших демографских показатеља код православног руског живља, високог прираштаја домаћих муслимана и појачане миграције муслиманских маса из околних земаља, може да произведе лагану, али неповратну промену етничке и религиозне структуре становништва Руске Федерације. Ауторски тандем Голубчиков и Мнацакањан у „прокативној“ студији - „Исламизација Русије: Забрињавајући сценарији будућности“, наводи, да се методама екстраполације, при текућим демографским тенденцијама, стиже до тога, да ће 2020. године, у Русији, од 130 милиона житеља, 20 милиона бити муслимани (15% становништва), 2050. године, од 110 милиона, муслимана ће бити 30 милиона (27%), а дале-

28 Population Reference Bureau, 2008 World Population Data Sheet, op. cit. p. 9.

29 Юрий Голубчиков, Владимир Нестеренко, Будущее России. Четыре сценария, op. cit, стр. 130.

ке 2100. године, од 90 милиона становника Руске Федерације, сваки други биће муслиман.³⁰

Карта бр. 2.

Земље у ближем и даљем окружењу Руске Федерације које ће од ње 2100. године имати бројније становништво

Извор: Владимир Якунин, Вардан Багдасарян, Степан Сулашкин, Новые технологии борьбы с российской государственностью, Научный эксперт, Москва, 2009, стр. 153.

Шта се дешава у држави у којој расте удео муслимана? Отворено је о томе проговорио и нови српски патријарх Иринеј у разговору за једне новине. На питање новинара шта би поручио Србима на Косову и Метохији, патријарх је прво констатовао да су они „постали мањина у сопственој земљи“, да би онда изјавио како се отприлике зна „шта је филозофија и психологија ислама. Они када су у мањем броју умеју да се понашају и да буду коректни. Када постану равни по броју, онда они већ дижу главу, а када постану надмоћни и супериорни, чине притисак или да се иселе (мисли се на немуслимане, прим. Н.В.) или да се приђе њима. То је филозофија ислама“.³¹

30 Юрий Голубчиков, Рубен Мнацаканян, Исламизация России. Тревожные сценарии будущего, Вече, Москва, 2005, стр. 180.

31 Дневни лист *Блиц*, среда 27. јануар, 2010, стр. 4. Доцније, Патријарх је у име

Синхрони демографски притисак и пресељавање милионских маса Кинеза и муслимана Средње Азије и Кавказа, могу бити кобни за етнички, културни и цивилизацијски идентитет Русије – од претежно словенске земље са преовлађујућим православљем, она се може претворити у поље мултицивилизацијског укрштања, земљу без јасног духовног лика и идентитетске оријентације. У територијалном смислу, Сибир и Далеки исток би могли да буду изгубљени, а Русија сведена у границе до Урала.

Коначно, реч-две о Кавказу. Две мале хришћанске државе – Грузија (4,6 милиона) и Јерменија (3,1 милион), окружене су са запада, југа и истока, Турском (75 милиона), Ираном (72,2 милиона) и Азербејџаном (8,7 милиона).³² Код оваквих, већ присутних популационих несразмера, нема смисла и потребе да се говори о будућим демографским трендовима. Тренутно, супарништва ове три исламске земље око утицаја и престижа, те подела унутар самих муслимана на суните и шиите, омогућавају Грузији и Јерменији да маневришу и балансирају у оваквом, геополитички посматрано, крајње неугодном положају. Међутим, уколико би се једног дана расцепи у „исламском ареалу“ санирани, судбине ове две земље биле би крајње неизвесне. С обзиром на већ указане неповољне демографске тенденције у Русији, велико је питање колико би она, као традиционални заштитник хришћана на Кавказу, имала снаге и моћи да се ангажује око очувања њиховог суверенитета и пуке егзистенције.

Поглед у будућност

Хоће ли заиста једног дана нестати „православна цивилизација“, не у дословном смислу, већ као респектабилна заједница народа, на које је у културном смислу пресудно утицала Византија, који деле иста верска уверења и релативно хомогену територију од Јадрана до Владивостока, и од Крита до Мурманска? Одговор би могао да буде, и да, и не.

Уколико се остваре предвиђања *Бироа за податке о популацији*, и дође се до описане тачке демографског опадања, пут ка амбису је широм отворен. Не само зато што ће право-

политичке коректности упутио извињење муслиманима у Србији који су се осетили „прозваним“. Међутим, суштински, свој исказ није порекао.

32 Population Reference Bureau, 2008 *World Population Data Sheet*, op. cit. p. 8-9.

славаца у поређењу са муслиманима или Кинезима бити исувише мало, и зато што ће ових бити изузетно много, већ пре свега зато, што ће старосна структура бити тако неповољна, да ће сваки популациони опоравак бити скоро неизводљив. За „православну цивилизацију“, најтеже би последице носило демографско „сурвавање“ Руса (по много песимистичнијим проценама, 2050-ту годину дочекаће само 99 милиона становника Русије – предвиђени популациони пад између 2005. и 2050. године, креће се око 31%),³³ који би могли остати без читаве територије источно од Урала, или само са формалним суверенитетом над њом, док би европски део био прошаран све бројнијим муслиманским и осталим неправославним енклавама (разноврсне протестантске и синкретистичке секте). Простор европске Русије, Украјине и Белорусије, могао би да остане и даље, компактно „православно геополитичко језгро“, али би у деценијама након 2050. године, и та област могла да трпи велике спољне притиске са истока, југа и запада, као и изнутра, од неправославних заједница. У ситуацији описаног вишестраног пресинга, могло би се поновити жалосно искушење Византинаца, да се кроз унију са Римокатоличком црквом (геополитичким Западом тог времена), спаси царевина од османске најезде. Данас, тој саблажњивој идеји подлежу многобројни „православни атлантисти“, који се надају, да би интеграција у западни цивилизацијски ареал била спасоносно решење за вишеструке егзистенцијалне изазове. При томе, заборављају на неколико чињеница.

И Запад пати од изразитог демографског опадања, с тим што су симптоми мање видљиви због механичког прилива становништва и знатно већег прираштаја досељеничких заједница (пре свега муслимана). Изузев прекоокеанских Сједињених Држава, једине преостале суперсиле, остале западне земље, све ће мање у будућности представљати значајне војне чиниоце. Некада су Велика Британија, Француска, Шпанија и Португалија освајале читаве континенте, док да-

33 Richard Jackson, Neil Howe with Rebecca Strauss & Keisuke Nakashima, *The Graying of the Great Powers: Demography and Geopolitics in the 21st Century*, op. cit., p. 149. У овој студији се барата са још екстремнијим цифрама у погледу бројности руске популације 2050. године – 88 или 77 милиона, „захваљујући“ непромењеним стопама смртности и утицају AIDS-а. Ипак, чини се, да су овакве процене претеране.

нас упућују, у поређењу са бројем становника, изразито мале контингенте трупа у Авганистан – у рат који не носи никакве значајније људске губитке, већ само тражи масовно ангажовање, финансијска средства и дуготрајну издржљивост. У НАТО-у, савезу који обухвата неколико стотина милиона становника, „партнери“ се надгорњавају око слања 500 војника мање или више, на авганистански фронт. Пред крах Византије, Рим је од „шизматика“ тражио духовну потчињеност, а за узврат је нудио војну заштиту. Уместо десетина хиљада ратника, непосредно уочи пада Константинопоља, у град је упловило 700 Ђеновљана. У будућности, Запад можда не би тражио такву врсту подређености од земаља „православне цивилизације“, већ ону геополитичке и геоекономске природе, али као и пре неколико стотина година, питање је да ли би могао (и хтео) да испуни свој део обавеза.

Поред тога, како је и сам Хантингтон тврдио, управо ће се Запад суочити са изазовом који ће му поставити исламско-конфуцијански савез у борби за глобални примат. У том смислу, западне земље би могле да наведу Кину и исламски свет, да векторе своје геополитичке експанзије усмере, уместо ка њему, на „православну цивилизацију“ која је ионако малобројнија и слабија. Та је стратегија већ испробана на Балкану деведесетих година прошлог века. Да би амортизовале велико незадовољство муслиманског света због подршке Израелу, и акције против Ирака, Сједињене Државе су уз асистенцију других западних земаља, „даровале“ муслиманима у Босни и Херцеговини нерешен резултат у рату (који би иначе, без те помоћи изгубили) и целовиту државу, док су агресијом 1999. године, против Србије и доцнијим дипломатским признањем, Албанцима-муслиманима на тзв. Косову, такође поклонили „државу“. Речју, Запад би у глобалном одмеравању снага са Кином и исламским светом, могао да се послужи „православним земљама“ као платежним средством за међусобно изравнавање геополитичких рачуна.

Вратимо се прогнозама. Уколико се остваре спомињана демографска предвиђања, „православна цивилизација“ била би на мапи света препознатљива на простору од Карпата до Урала, и од Црног мора до Северног леденог океана. Својеврсни мали „цепови“ или „наставци“, могли би да опстану на Балкану и Кавказу. Након 2050. године, истовреме-

но би се одвијали депопулација и губљење територија, јер би „инерција ишчезавања“ постала толико јака, да практично ништа не би могло да је заустави.

С друге стране, уколико би се наредних година, у земљама „православне цивилизације“ десила „ментална револуција“ и створио консензус у корист живота, будућности и продужетка врсте – онда би дате прогнозе могле да буду оповргнуте. Из садашње перспективе, шансе за такав преокрет, за својеврсну „конзервативну револуцију“ која ће ставити колектив изнад појединца, веру изнад сумње, и самопожртвовање изнад уживања и егоизма, су слабашне. Али, историја је пуна изненађења и човек се издваја из света природе по својој слободи, и моћи да аутономно покреће иницијативе и ствара преокрете.

Велики успех би био само када би се садашње цифре очувале за четири деценије. Након 2050. године, могло би се кренути у лаган, али незадржљив раст становништва. До тада, земље „православног круга“ биће свакако у позицији *апсолутне стратегијске пасивности* – саме неће моћи да предузимају било какву озбиљнију иницијативу зарад побољшања властите геополитичке ситуације. Мораће да чекају, и да се надају невољама потенцијалних опонената – да ће се рецимо на Балкану, између самих Албанаца изродити конфликт по племенској, клановској и регионалној основи, да Турска неће никада пацификовати Курде, да ће се Кина оријентисати на експанзију према Пацифику и при томе трпети знатан отпор других актера, да ће се средњоазијске државе сукобити око ретких водених ресурса, да ће све њих заједно убрзано потчинити западњачки потрошачки менталитет, што ће водити оштром паду наталитета, повећаној социјалној патологији и другим девијацијама...

Такође не би требало потценити могућу озлојеђеност Кине и исламског света ароганцијом Запада, и у изузетним моментима, на тактичком нивоу, ваљало би са тим цивилизацијама пактирати, успут не трошећи ни људске, ни материјалне ресурсе, већ само „запаљиву реторику“. Другим речима, требало би чинити баш оно што би покушао Запад – наводити њихову могућу агресију не на себе, већ на неког другог.

У међувремену, Биро је објавио најновије процене (2009 World Population Data Sheet), које делују нешто утешније за „православну цивилизацију“. Бугарски минус биће рецимо, „само“ 22%, па ће наводно, Бугарска дочекати половину овог века са 5,9 милиона становника. Белоруси ће бити бројнији за 700.000 житеља, Румуни за милион, Украјинци за два, а житеља Русије биће чак седам милиона више, него што је Биро предвидео у претходној публикацији. Све у свему, „померање“ од 10-11 милиона у корист „православаца“. Уз то, уместо пораста (+11%), у Албанији, амерички институт предвиђа дугорочан пад (-11%). Али, док је у претходној студији предсказана турска популациона стагнација за период 2025-2050. (пораст од свега милион становника), у новијој прогнози, за исти период, предвиђен је турски демографски раст од 87,4 на чак 97,4 милиона становника!³⁴ Кинеза ће бити исти број као у ранијој студији. И муслимана у Средњој Азији биће више него што је пре прогнозирано. Тзв. Косово остаје на истих предвиђених 3,2 милиона житеља. Уз све модификације и разлике у односу на претходну студију Бироа, базичне демографске диспропорције на штету православаца остају исте или сличне, а самим тим и хипотетичке геополитичке последице. Оно што је сасвим сигурно, јесте то да ће овај век за „православну цивилизацију“ бити време *изазова, искушења и неизвесности*. И наравно, *одлуке*. Избор је врло једноставан – опстајање или ишчезавање.

ЛИТЕРАТУРА:

- Samuel P. Huntington, „The Clash of Civilizations?“, Foreign Affairs, Summer 1993, Vol. 72, No. 3, p. 22.
- Population Reference Bureau, 2008 World Population Data Sheet, Internet, http://www.prb.org/pdf08/08WPDS_Eng.pdf
- Population Reference Bureau, 2009 World Population Data Sheet, Internet, http://www.prb.org/pdf09/09wpds_eng.pdf

34 Population Reference Bureau, 2009 World Population Data Sheet, p. 8. Internet, http://www.prb.org/pdf09/09wpds_eng.pdf

- Г. В. Осипов (ур.), Глобальный кризис западной цивилизации и Россия, Книжный дом ЛИБРОКОМ, Москва, 2009.
- <http://www.politika.rs/rubrike/Tema-nedelje/Nerodjenodete/Abortus-najveci-uzrok-smrtnosti-u-Evropskoj-uniji.sr.html>
- Драган Петровић, *Демографска обележја савремене Русије*, Српско географско друштво, Београд, 2007.
- Юрий Голубчиков, Владимир Нестеренко, Будущее России. Четыре сценария, Капитал Инфо, Москва, 2006.
- Юрий Голубчиков, Рубен Мнацаканян, Исламизация России. Тревожные сценарии будущего, Вече, Москва, 2005.
- Виктор Меркулов, Россия – АТР: узел интересов, Академический Проект, Москва, 2005.
- Николаос Д.А. Арванитис, Балкански чвор, Анда Инфо, Београд, 2002.
- Richard Jackson, Neil Howe with Rebecca Strauss & Keisuke Nakashima, *The Graying of the Great Powers: Demography and Geopolitics in the 21st Century*, CSIS, Washington D.C. 2008.
- Игорь Романов, Иван Забаев, Виталий Чернов, Геополитика России: Стратегия восточных территорий, Москва, Институт русской цивилизации, 2008.
- Раде Јовићевић, *Демографска ситуација у Русији*, Internet, <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/demografaska-situacija-u-Rusiji.html>
- Дневни лист *Блиц*, среда 27. јануар, 2010.

Nebojša Vuković

*ONE CIVILIZATION LESS IN HUNTINGTON'S
UNIVERSE? –DEMOGRAPHIC CHANGES
AND GEOPOLITICAL CONSEQUENCES*

Summary

The paper presents and analyses unfavourable demographic trends in the countries which American political scientist Samuel P. Huntington once classified as the Orthodox Christian Civilization. Additionally, it presents some predictions on possible negative geopolitical consequences of processes of depopulation in the Balkans and Russia (Eurasia) for the peoples belonging to that civilization. The paper suggests that within the period between 2008 and 2050, the nations that make up the Orthodox Christian Civilization could be exposed to significant demographic pressure from the area of Islamic and Confucian civilizations. Geopolitical consequences would be as follows: increase of space under political control of the Albanians, development of direct contact between Albania and Turkey, loss of Siberia and Far East by Russians, prompt increase of the Muslims in the population of Russia.

Key words: civilization, demography, geopolitics, orthodox Christianity